

ONTWERP-WATERGEBIEDSPLAN

Groote Wielen

0.	WAAROM EEN WATERGEBIEDSPLAN?	3
1	WATERGEBIEDSPLAN GROOTE WIELEN	5
2	GEBIEDSBESCHRIJVING	7
3	VOLDOENDE WATER	13
4	SCHOON WATER	15
5	HET GEWENSTE PEILBEHEER	17
6	MAATREGELEN	20

0. WAAROM EEN WATERGEBIEDSPAN?

In het Waterhuishoudingsplan en Waterbeheerplan 2010-2015 hebben de provincie Fryslân en Wetterskip Fryslân afspraken gemaakt over de voorbereiding en vaststelling van het Gewenste Peilbeheer en overige wateropgaven (zie voor uitleg hoofdstuk 1). Om dit te realiseren worden voor het totale beheergebied van Wetterskip Fryslân 19 watergebiedsplannen opgesteld. De plannen hebben betrekking op het landelijke gebied inclusief de verspreide bebouwing en bevatten een onderbouwing voor het gewenste peilbeheer met bijbehorende maatregelen. Daarnaast worden er maatregelen opgenomen, die voortvloeien uit de overige wateropgaven, zoals verbeteringen in het watersysteem bij extreme neerslag (via toetsing Normering Regionale Wateroverlast*) en bij extreme droogte. Ook worden de wat grotere knelpunten in het waterbeheer opgelost en worden de eerder vastgestelde maatregelen voor de verbetering van de ecologische waterkwaliteit uitgewerkt ten behoeve van de uitvoering van de Kaderrichtlijn Water.

Procedure besluitvorming

Het Dagelijks Bestuur (DB) van Wetterskip Fryslân heeft het ontwerp Watergebiedsplan Groote Wielen inspraakrijp verklaard. Dit betekent dat het plan ter inzage gelegd kan worden en dat organisaties en burgers de mogelijkheid hebben de besluitvorming te beïnvloeden. Dit kan door vragen en/of kanttekeningen binnen zes weken na de start van de ter inzage legging schriftelijk in te dienen bij Wetterskip Fryslân. Opmerkingen worden bekeken en zonodig vindt bijstelling plaats van het ontwerpplan. Daarna stelt het Algemeen Bestuur (AB) het plan definitief vast en kan Gedeputeerde Staten het besluit goedkeuren.

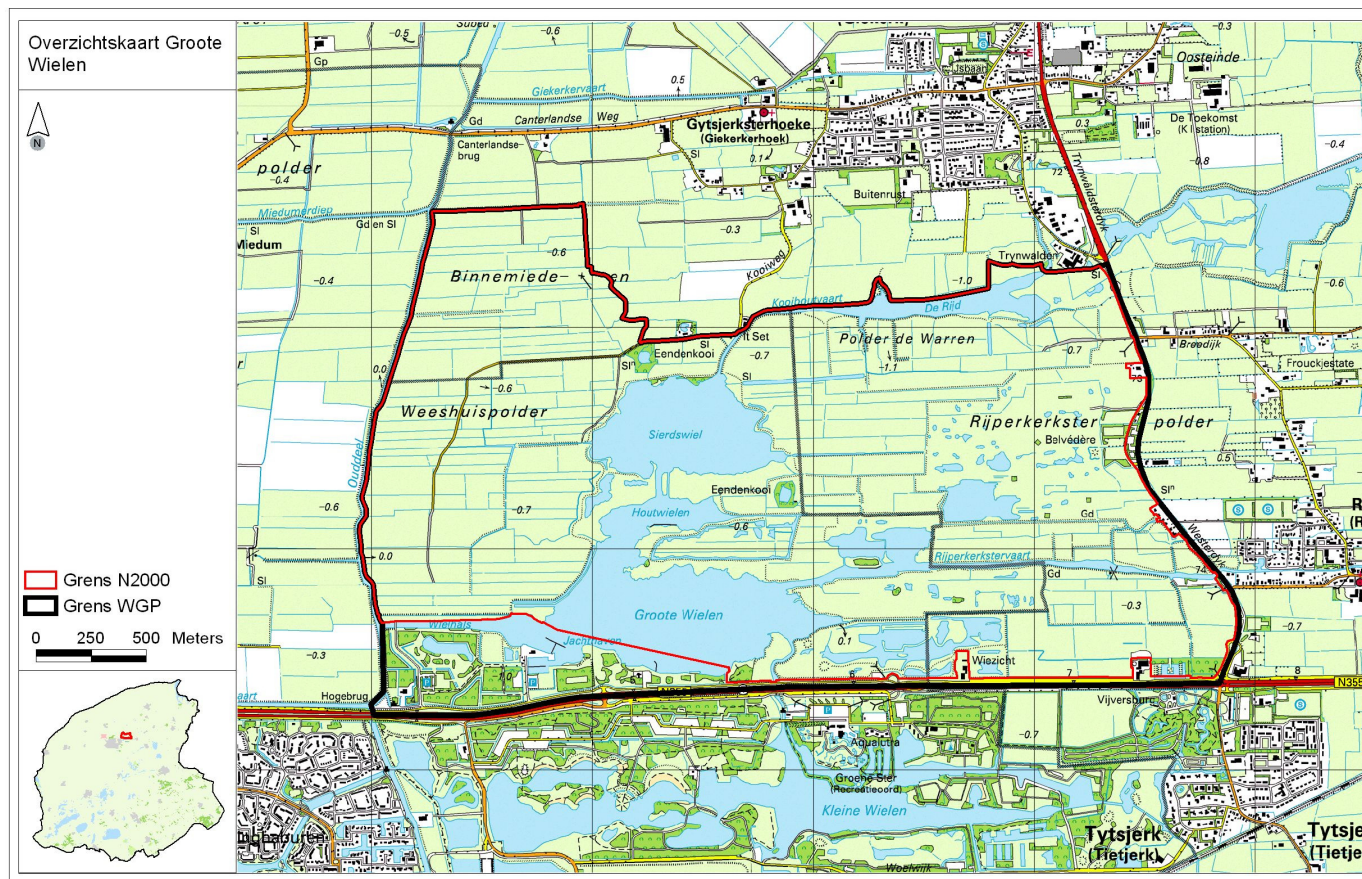
Wie besluit wat?

Het Algemeen Bestuur (AB) van het waterschap neemt een besluit over de peilvakkenkaart voor het gewenste peilbeheer en over de kaart met gebiedsnormen ten behoeve van de toetsing van het watersysteem*. Vervolgens wordt het watergebiedsplan ter goedkeuring aangeboden aan Gedeputeerde Staten, omdat het plan een gedeeltelijke herziening betreft van het in 2009 vastgestelde Waterbeheerplan. Na goedkeuring vormt het gewenste peilbeheer het kader voor een nieuw peilbesluit binnen het betreffende gebied. Wetterskip Fryslân kan vervolgens zo spoedig mogelijk starten met de realisatie van de opgenomen maatregelen.

Uitvoering maatregelen

De uitvoering van de maatregelen kan vanwege het soms globale karakter niet altijd direct plaatsvinden. Na vaststelling van het watergebiedsplan volgt er een uitvoeringstraject, waarin de maatregelen op perceel- of peilvakniveau uitgewerkt worden. Dit vindt plaats in nauwe samenwerking met de belanghebbenden. Tegelijkertijd wordt het peilbesluit voorbereid en ter inzage gelegd. Na het peilbesluit kan gestart worden met de uitvoering; voor sommige maatregelen kan dat al eerder. Als de bestekken zijn gemaakt volgt de aanbesteding en de uitvoering. In het Beheerplan Natura 2000 is voorgesteld om een Beheercommissie in te stellen, die dit vervolgtraject coördineert en begeleidt.

Figuur 1. Ligging plangebied en planbegrenzing Grootte Wielen.

WATERGEBIEDSPAN GROOTE WIELEN

Voor het natuurgebied Groote Wielen, ten noordoosten van Leeuwarden, is een watergebiedsplan gemaakt. Tegelijkertijd is er voor hetzelfde gebied ook een Beheerplan Natura-2000 opgesteld. De provincie Fryslân maakt dit plan. Vanwege de verschillende (wettelijke) status en inhoud van beide plannen is er voor gekozen om beide plannen afzonderlijk, maar wel in onderlinge samenhang op te stellen. Het watergebiedsplan heeft een integraal karakter. Vergeleken daarmee heeft het Beheerplan Natura 2000 een beperktere reikwijdte, namelijk het creëren van goede randvoorwaarden om specifieke natuur (instandhoudingsdoelen) veilig te stellen en te ontwikkelen. Het besluitvormingsproces van beide plannen is zoveel mogelijk gestroomlijnd.

Wetterskip Fryslân brengt in een watergebiedsplan de noodzakelijke maatregelen in het waterbeheer samenhangend in beeld. Het zijn verbeteringsmaatregelen met betrekking tot wateroverlast, droogte, waterkwaliteit, natuur en het waterpeil.

Wetterskip Fryslân heeft bij het opstellen van het watergebiedsplan nadrukkelijk rekening gehouden met verschillende belangen en het daarbij gewenste waterbeheer. Zo is er uiteraard rekening gehouden met de situatie die onder normale omstandigheden optreedt, maar ook met extreem natte of extreem droge periodes. Het peilbeheer dat past bij normale omstandigheden en zo goed mogelijk rekening houdt met de wensen vanuit de natuur en met de wensen vanuit de landbouw wordt 'duurzaam peilbeheer' genoemd.

Bij extreme situaties is de toestand anders; dan gelden er andere spelregels. Bij extreem natte situaties wil het waterschap overlast voorkomen door het overtollige water daar te "parkeren" waar het geen ernstige schade geeft om het vervolgens gecontroleerd af te voeren. Dit gebeurt volgens het beleidsprincipe eerst vasthouden, dan bergen en ten slotte afvoeren. In extreem droge situaties moet er soms juist extra water worden aangevoerd. Deze twee situaties kunnen leiden tot het treffen van maatregelen. Wetterskip Fryslân noemt dit 'opgaven'.

Het waterschap heeft als taak om een goede waterkwaliteit in het gebied na te streven. Eventuele belemmeringen die een goede waterkwaliteit in de weg staan zijn in dit plan benoemd en vervolgens zijn daarvoor maatregelen (de 'opgaven') geformuleerd. Dit geldt ook voor de gewone beheermaatregelen, zoals het schonen en baggeren van watergangen.

Alle genoemde situaties en belangen zijn bij het opstellen van dit watergebiedsplan grondig bestudeerd en de verschillende knelpunten en opgaven worden opgelost met de voorgestelde maatregelen.

Optimale situatie

Het is de bedoeling om een zo goed mogelijke waterhuishoudkundige situatie te realiseren voor de verschillende grondgebruikers, zoals landbouw en natuur. Daarbij zijn het waterbeheer (ook bij extreme situaties) en de zorg voor een goede waterkwaliteit van groot belang. Bij een optimale situatie voor de landbouw hoort een theoretisch maximale opbrengst. Bij een optimale situatie voor de natuur kunnen alle belangrijke planten- en diersoorten zich goed ontwikkelen. De landbouw vraagt echter om andere peilen dan de natuur om een optimale situatie te bereiken. Het is vrijwel onmogelijk om voor alle doelen tegelijkertijd de optimale situatie te bereiken. Wat goed is voor het ene belang is soms minder goed voor een ander belang. Om die reden is maatwerk vereist. Na onderzoek en afwegen is een vorm van peilbeheer geformuleerd die alle belangen zo goed mogelijk tegemoet komt. Dit beheer wordt door Wetterskip Fryslân aangeduid als Gewenst Peilbeheer. In andere delen van het land wordt dit Gewenst Grond- en Oppervlaktewater Regime (GGOR) genoemd.

Maatregelen en marges

Er is door meerdere partijen goed nagedacht over de in dit watergebiedsplan opgenomen maatregelen. Dit betekent niet dat er niet meer geschoven kan worden. In sommige gevallen is er ruimte om voorgestelde peilen iets bij te stellen of om de locatie en wijze van bijvoorbeeld beheermaatregelen iets te wijzigen.

Draagvlak

Het maken van het Beheerplan Natura 2000 is gestart begin 2008; dat van het watergebiedsplan begin 2009. Het watergebiedsplan en het Beheerplan Natura 2000 zijn onderling zo goed mogelijk op elkaar afgestemd. De volgende partijen hebben bijgedragen aan de totstandkoming van dit watergebiedsplan: Wetterskip Fryslân, Provincie Fryslân, LTO-Noord, It Fryske Gea, de gemeenten Leeuwarden en Tytsjerksteradiel en de recreatiesector (KNWB). Zij vormden de projectgroep voor het Beheerplan Natura 2000, en hebben veel en belangrijke informatie geleverd voor dit watergebiedsplan. Tijdens het maken van het plan zijn de ideeën diverse malen besproken met de Gebiedsgroep. Deze groep bestond vooral uit bewoners van en belanghebbenden in de streek. De streek heeft steeds positief gereageerd op deze momenten. Dit uitte zich bijvoorbeeld in het benoemen van knelpunten en kansen. Op 7 september 2010 vond de laatste openbare informatiebijeenkomst plaats.

GEBIEDSBESCHRIJVING

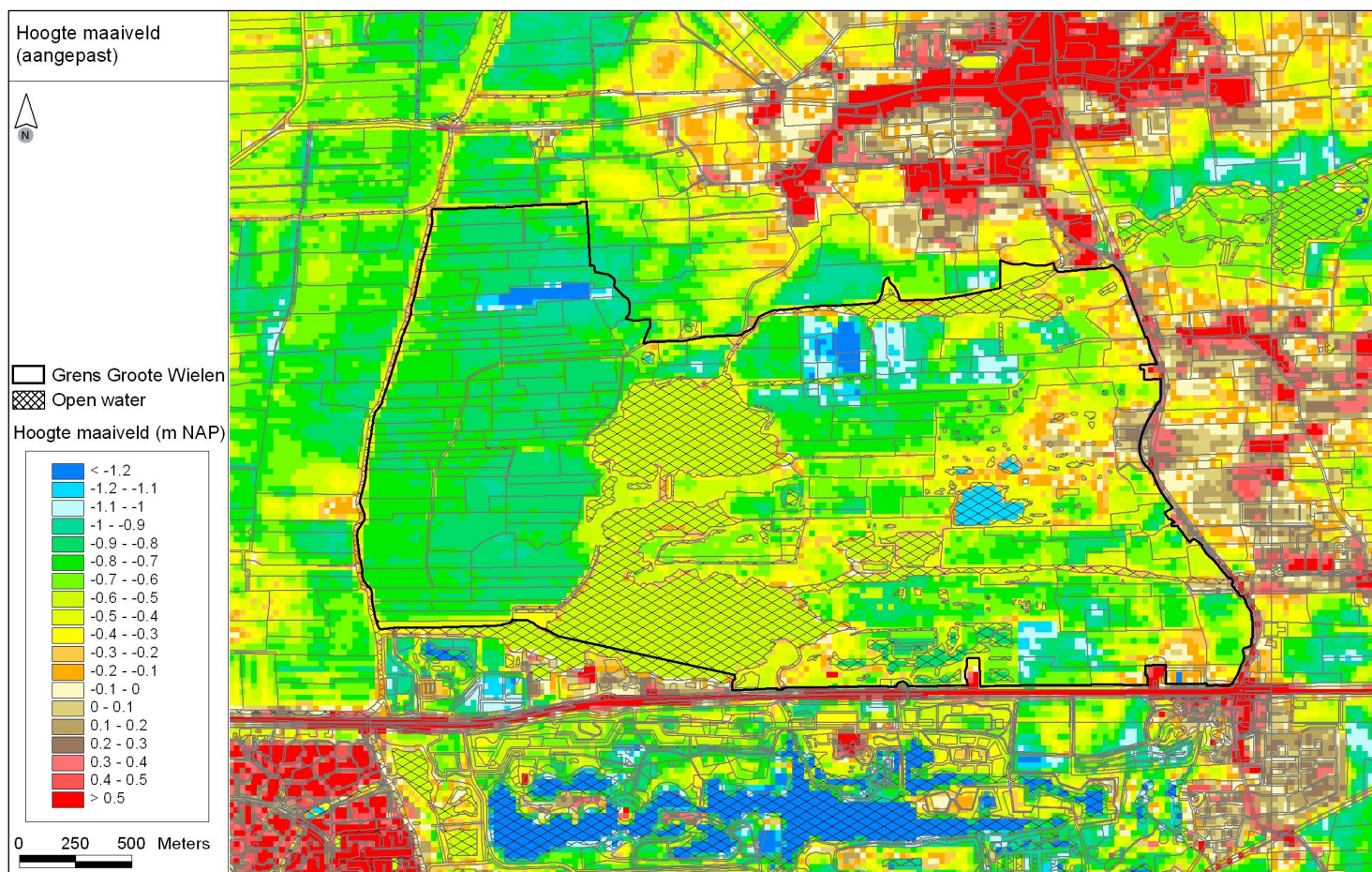
Ligging en begrenzing

Het plangebied Groote Wielen ligt in het noordelijk deel van Fryslân, ten noordoosten van de stad Leeuwarden. Het gebied wordt ingesloten door de N355 (zuidzijde), de Ouddeel (westkant), de Ryd (noordkant) en de Westerdijk aan de oostkant. Het plangebied bestaat voor circa 90% uit het gelijknamige Natura 2000-gebied en het is vrijwel geheel in beheer bij It Fryske Gea. Daarnaast maakt ook de uiterste oostpunt van de geplande nieuwbouwwijk Blitsaerd en vier kleine exclaves (van het Natura 2000-gebied) aan de oost- en zuidkant onderdeel uit van het plangebied. Het plangebied en het Natura 2000-gebied zijn weergegeven in figuur 1. Het totale oppervlak van het plangebied bedraagt ruim 600 ha.

Hoogteligging, landschap en grondgebruik

Figuur 2 toont de maaiveldhoogteligging van het gebied. Hierin is aan de groene en gele kleuren te zien dat het maaiveld binnen het plangebied hoofdzakelijk beneden Normaal Amsterdams Peil (NAP) ligt. In de Binnemiede- en Weeshûspolder ligt het maaiveld merendeels circa 80 cm beneden NAP. De maaiveldhoogte van de Ryptsjerkster polder ligt grotendeels 20-80 cm beneden NAP. Naar het oosten toe loopt de maaiveldhoogte licht op. De hogere gronden bevinden zich ten zuidwesten en (noord)oosten van de Groote Wielen ter plaatse van Leeuwarden en Gytsjerk. Deze gebieden zijn met bruine en rode kleuren aangegeven. Gytsjerk is gelegen op de hogere zandgronden. Ook ten oosten van de Groote Wielen, richting Ryptsjerk, komen hogere gronden (boven NAP) voor. Het gedeelte van Leeuwarden binnen dit watergebiedsplan bestaat voornamelijk uit opgehoogd gebied.

Figuur 2. Hoogtekaart van de Grootte Wielen en omgeving (bron: AHN).

Binnen de grenzen van de Grootte Wielen komt veel open water voor. Deze gebieden zijn op de hoogtekaart met een geruite arcering weergegeven. Veel van dit water heeft een streefpeil van -0,52 m NAP (boezempeil). De lager gelegen polders zijn duidelijk te herkennen in figuur 2 (zie groene gebieden).

De figuren 3-5 geven een beeld van het landschap in het plangebied.

Figuur 3. Impressie landschap oostkant Groote Wielen

Figuur 4. Impressie landschap Groote Wielen met begrazing door paarden

Grondgebruik

Vrijwel het gehele oppervlak van plangebied Groote Wielen heeft de functie natuur. In de meeste gevallen is sprake van 'open begroeid natuurgebied'. Ten oosten van de plassen Houtwielen en Groote Wielen komt veel rietvegetatie voor. Landbouwpercelen (grasland) komen nog verspreid in het gebied voor. Deze percelen hebben in het bestemmingsplan en Waterhuishoudingsplan 2010-2015 de functie natuur, maar zijn als natuurgronden via verpachting landbouwkundig in gebruik. Hierdoor doet zich op enkele plekken de situatie voor dat binnen één peilvak zowel percelen liggen met landbouwkundig gebruik als met natuur als beheersregime.

Deze functie natuur (los van de concrete instandhoudingsdoelen van Natura 2000) is beschreven in het provinciale Natuurbeheerplan,¹ waarin voor dit gebied een achttal natuurtypen zijn onderscheiden. Dit zijn onder meer 'moeras', 'zoete plas', en 'gemaaid rietland'. Het type 'vochtig weidevogelgrasland' is het enige type waar het peilbeheer randvoorwaardenstellend is. Dit type geldt voor vrijwel de gehele Binnemiede- en Weeshuspolder, De Warren en de Ryptsjerkster zomerpolder.

Figuur 5. Impressie winterlandschap Groote Wielen

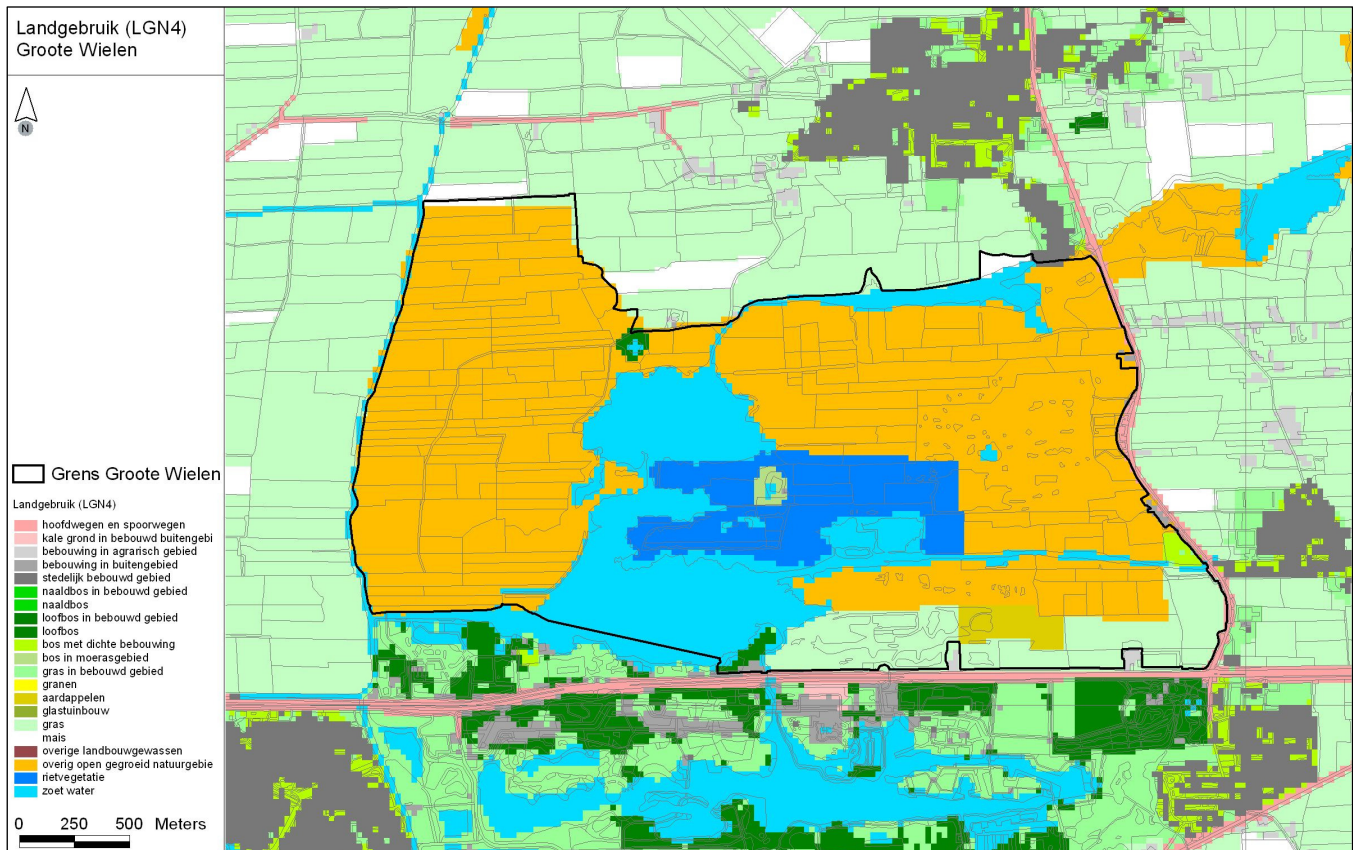

Figuur 6 toont de landgebruikskaart van de Groote Wielen. In deze afbeelding zijn de particuliere landbouwpercelen niet direct te herkennen. De landbouwpercelen bevinden zich westelijk van het Sierdswiel (noordelijke boezemplas) in het noordelijk deel van de Binnemiedepolder. Een ander landbouwperceel bevindt zich ten oosten van het Sierdswiel in de Ryptsjerkster zomerpolder.

Aan de zuidkant van de Goote Wielen, ten oosten van het restaurant en buiten de begrenzing van het Natura 2000 gebied, ligt een zwemlocatie. Daarvoor is in 2010 een zwemwaterprofiel opgesteld waarin huidige toestand en maatregelen zijn aangegeven. Dat betreft in hoofdzaak monitoring en informatieverstrekking.

* Zie begrippenlijst

Figuur 6. Landgebruikskarta (bron: LGN4).

Waterhuishouding

In het gebied komen drie soorten watersystemen voor, te weten: boezemwater/boezemland, zomerpolders en winterpolders.

Tot de Friese boezem behoren ondermeer de drie plassen Groote Wielen, de Houtwielen en het Sierdswiel. De Ryd en de Ryptsjerkster Feart behoren eveneens tot de Friese boezem. Aan de west- en oostzijde van de plassen bevinden zich respectievelijk de Binnemiede- en Weeshûspolder en de Ryptsjerkster polder. Laatstgenoemde polder wordt aan de noordzijde begrensd door polder De Warren.

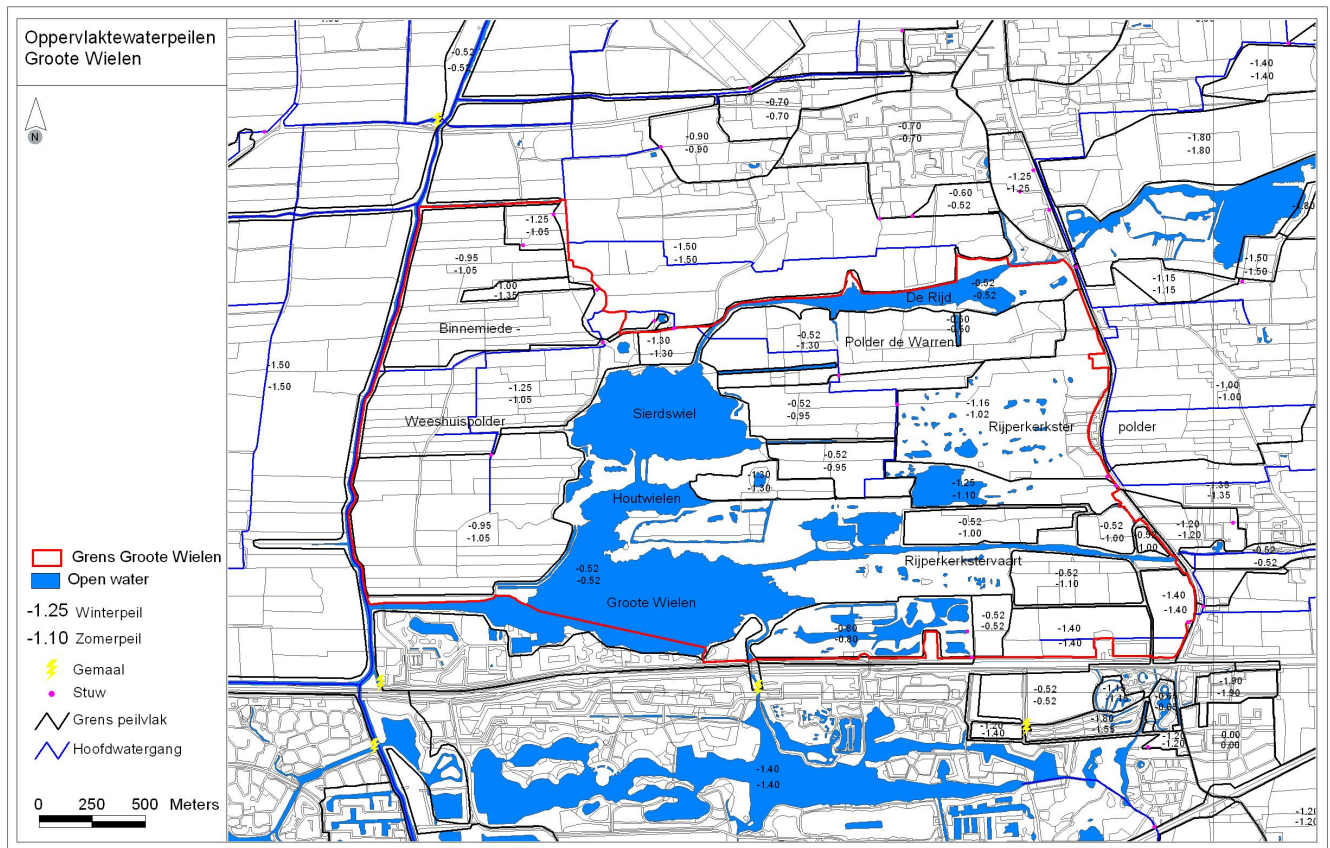
De Groote Wielen bestaat voor een groot deel uit open water; dit is onderdeel van de Friese boezem. De aangrenzende polders liggen relatief laag en zijn nat. Een deel van deze polders is zomerpolder. Een voorbeeld hiervan is polder De Warren. Een zomerpolder wordt in de zomer bemalen, maar heeft 's winters hetzelfde peil als de boezem. In de winter staan de zomerpolders meestal onder water (zie figuur 7).

Figuur 7. Ondergelopen zomerpolder in plangebied Grootte Wielen (maart 2009)

Het plangebied heeft ook een aantal winterpolders: deze worden het gehele jaar door bemalen.

Figuur 8. Peilvakken en oppervlaktewaterpeilen (bovenste getal winterpeil, onderste getal zomerpeil, in m NAP), huidige situatie.

Enkele voorbeelden zijn de Binnemiede- en Weeshûspolder en de Ryskerkerster winterpolder. Binnen het plangebied komt ook nog een klein oppervlak boezemland voor.

De huidige oppervlaktewaterpeilen (in meters ten opzichte van NAP) in het gebied zijn weergegeven in figuur 8. In de meeste gevallen liggen het zomer- en winterpeil in de buurt van -1.0 m NAP. De zomerpolders zijn herkenbaar met een winterpeil van -0.52 m NAP (bovenste getal in figuur 8).

3 VOLDOENDE WATER

Het waterschap onderscheidt, om praktische redenen, drie verschillende situaties bij het thema Voldoende Water:

- Normale omstandigheden.
- Erg natte omstandigheden.
- Erg droge omstandigheden.

In elk van deze situaties kan er sprake zijn van specifieke knelpunten. Als er sprake is van knelpunten moeten deze met behulp van maatregelen worden opgelost. Hieronder zijn de knelpunten per situatie op een rijtje gezet. De voorgestelde maatregelen zijn genoemd in hoofdstuk 6.

Normale hydrologische omstandigheden

Er wordt onderscheid gemaakt tussen knelpunten met betrekking tot de natuur (gerelateerd aan de Natura 2000 doelen en overige natuurdoelen van het gebied), de landbouw en onderhoudsknelpunten.

Knelpunten natuur

Het ontbreken van grote oppervlakten van brede zones met overjarig (water)riet is een knelpunt. Dit wordt vooral veroorzaakt doordat het oppervlaktewaterpeil niet op een natuurlijke wijze op en neer gaat. Door het ontbreken van deze brede rietzones is de natuurlijke omgeving van de Noordse woelmuis verslechterd. Een ander knelpunt is de beperkte omvang en de beperkte kwaliteit van het leefgebied van de kempfaan. Het leefgebied moet geschikt zijn voor een populatie van minstens tien broedparen. Vanwege bestaand landbouwkundig gebruik in twee polders (peilvakken) binnen de Binnemiede noord en Ryptsjerkster zomerpolder, kan in deze twee gebieden niet worden voldaan aan het voor de weidevogels gewenste peilbeheer.

Knelpunten landbouw

In het plangebied komen enkele verspreid liggende particuliere landbouwpercelen (overigens bestemd als natuur) voor. Deze gronden hebben van oudsher een relatief lage opbrengst. Het zijn “van nature” geen optimale landbouwgronden. De doelrealisatie is in de meeste gevallen lager dan de norm van 70% die het Wetterskip Fryslân hanteert. Deze lagere doelrealisatie is voor een belangrijk deel toe te schrijven aan het waterbeheer in het natuurgebied, waar de particuliere landbouwpercelen mee te maken hebben.

Onderhoudsknelpunten

Uit het dagelijks beheer van de Groote Wielen blijkt dat er enkele knelpunten zijn. Een belangrijk knelpunt is het te veel aan bagger in de Ryd en plaatselijk in overig boezemwater. Hier en daar treedt verbossing op mede vanwege verdroging van het gebied.

Zeer natte omstandigheden

Wetterskip Fryslân heeft op kaarten aangegeven wat de gevolgen zijn van factoren als klimaatverandering en veenoxidatie* voor verschillende vormen van landgebruik. Dit zijn de zogenaamde watterisicokaarten. De watterisicokaarten voor de Groote Wielen duiden niet op knelpunten. Voor dit gebied met de functie natuur is zo'n watterisicokaart voor grasland overigens minder relevant. De natuur kan natte periodes op 'eigen kracht' overbruggen of is hierbij zelfs gebaat.

Wateropgave

Bij zeer natte omstandigheden kan overtollig water niet snel genoeg worden afgevoerd. Om die reden wordt het overtollige water tijdelijk opgeslagen. Er ontstaan dan gebieden die tijdelijk onder water staan (zogenaamde retentiepolders). De hoeveelheid water die op deze manier tijdelijk geborgen moet worden, wordt berging genoemd. Daarvoor moet dan ruimte worden gereserveerd. Het probleem wordt aangeduid als de 'wateropgave'. Voor dit plangebied is op dit moment geen extra waterberging nodig. Wel wordt deze mogelijkheid (noodzaak) voor later, na 2015, opengehouden.

Binnen het plangebied Groote Wielen spelen naar verwachting op termijn zowel een uitbreiding van de boezemoppervlakte als de realisatie van retentiepolders een rol. De Binnemiede- en Weeshûspolder en polder Wielzicht zouden eventueel ingericht en benut kunnen worden als bergingsgebieden (bij extreem hoge boezemwaterstanden). Voor de polder Wielzicht betekent dat slechts kleine aanpassingen, maar de bergingscapaciteit van dit gebied is klein. Voor de Binnemiede- en Weeshûspolder zijn de consequenties groter. Enerzijds liggen daar nog particuliere agrarische gronden, anderzijds is het een belangrijk weidevogelgebied. Periodieke inundatie* kan de bodemfauna (voedsel voor jonge vogels) schaden.

Zeer droge omstandigheden

In erg droge omstandigheden kan een oppervlaktewatertekort optreden. Hierdoor dalen grondwaterstanden en is er te weinig water voor peilhandhaving, beregening of doorspoeling. In deze periodes is het mogelijk om water vanuit het IJsselmeer aan te voeren. In principe is de watervoorziening vanuit het IJsselmeer gegarandeerd. Alleen in zeer extreme situaties kan ook deze voorziening tekortschieten. In dat geval treedt de zogenaamde 'verdringingsreeks' in de watervoorziening in werking. Deze reeks geeft aan op welke wijze het beschikbare water verdeeld moet worden. De verdringingsreeks is in feite een landelijk prioriteitenlijstje. Kwetsbare natuur staat hoog op deze prioriteitenlijst.

Watertekortopgave

Deze kwetsbare natuur bij zeer droge omstandigheden bestaat in de Groote Wielen vooral uit het blauwgrasland in de Binnemieden, gevolgd door de overige winter- en zomerpolders, zoals de Ryptsjerkster zomer- en winterpolder, De Warren en overige gebieden in de Binnemiede- en Weeshûspolder. Het watergebiedsplan bevat geen specifieke maatregelen om te voorzien in situaties van een groot watertekort bij extreme droogte.

* Zie begrippenlijst

SCHOON WATER

Wetterskip Fryslân maakt bij 'Schoon Water' onderscheid in de fysisch-chemische waterkwaliteit en de biologische waterkwaliteit. De fysisch-chemische waterkwaliteit wordt vooral bepaald door het gehalte aan opgeloste stoffen, zoals stikstof, fosfaat, chloride en zuurstof en de zuurgraad en het doorzicht (helderheid) van het water. Bij de biologische waterkwaliteit gaat het vooral om de hoeveelheid en soorten algen, waterplanten, macrofauna (kleine waterdierjes) en vissen. Vanuit de Kaderrichtlijn Water* zijn hiervoor ecologische doelen (opgaven) gesteld.

Waterkwaliteit in de Groote Wielen

Voor het plangebied Groote Wielen zijn de fysisch-chemische en biologische waterkwaliteit nauwkeurig in beeld gebracht. Om de waterkwaliteit te beoordelen in termen van 'goed' of 'slecht' worden de normen en beoordelingsmethoden van de Europese Kaderrichtlijn Water gebruikt, zie tabel 1 (oranje = ontoereikend; geel = matig; groen = goed; SV = sterk veranderd water; KRW* type M14 = ondiepe gebufferde meren). Het Goede Ecologische Potentieel (GEP) geldt als te bereiken waterkwaliteitsniveau.

Tabel 1. Huidige oppervlaktewaterkwaliteit volgens de KRW methode.

Kwaliteit huidige toestand waterlichamen getoetst aan GEP														
Rapportage eenheid	Waterlichaam	Status	Watertype	Algen	Waterplanten	Macrofauna	Vissen	Fosfaat	Stikstof	Zuurstof	Doorzicht	Temperatuur	Chloride	Zuurgraad
Friese boezem	Groote Wielen	SV	M14											

De tabel laat zien dat de huidige fysisch-chemische waterkwaliteit als goed beoordeeld wordt voor fosfaat, zuurstof, temperatuur, chloride en zuurgraad. Het stikstofgehalte in het water wordt als matig beoordeeld en het doorzicht in het water als ontoereikend. De ecologische waterkwaliteit wordt voor alle biologische groepen (algen, waterplanten, macrofauna en vissen) als ontoereikend beschouwd. Zo is er te veel witvis. Die vissen, vooral brasem eten watervlooien en woelen de bodem om waardoor het water troebel blijft.

Natuurwaarden in de Groote Wielen

Binnen het Natura 2000-gebied Groote Wielen zijn diverse natuurwaarden aanwezig. Het beheer en de inrichting van het natuurgebied richten zich op het in stand houden en ontwikkelen van de meest waardevolle natuur in termen van bepaalde diersoorten (zogenaamde instandhoudingsdoelen, zie tabel 2). Dit zijn habitatsoorten* zoals Bittervoorn, broedvogelsoorten zoals Kemphaan en Porseleinhoen en voor dit gebied niet-broedvogelsoorten.

Niet-broedvogelsoorten zijn vogelsoorten die elders broeden; de Groote Wielen heeft voor deze soorten juist buiten de broedperiode een belangrijke functie als rust-, foerageer- of overwinteringsgebied.

Tabel 2. Instandhoudingsdoelen Natura 2000 gebied Groote Wielen.

Habitatsoorten*	• Bittervoorn • Meervleermuis • Noordse woelmuis
Broedvogelsoorten	• Porseleinhoen • Kemphaan • Rietzanger
Niet-broedvogelsoorten (broeden elders)	• Kolgans • Brandgans • Smient • Grutto

Figuur 9. Brandgans en vlucht smienten

Wateropgave

Een belangrijke oorzaak van de onvoldoende ecologische waterkwaliteit is de vorm van de oevers. Deze zijn soms redelijk steil of beschoeid, zodat de oorspronkelijk geleidelijke overgangen van land naar water verdwenen zijn. Hierdoor verdwenen ook de brede zones waterriet, die voor een aantal soorten, waaronder de moerasvogel en de Noordse woelmuis, van groot belang zijn. Bovendien is een andere, minder door brasem (witvis) gedomineerde visstand gewenst.

Om de huidige toestand te verbeteren worden maatregelen voorgesteld met betrekking tot de waterhuishoudkundige inrichting. Eén van de verbeteringen bestaat uit de uitbreiding van de natuurvriendelijke oevers over een lengte van ca. 5 km. Een andere verbetering betreft de aanleg van vispassages annex ecologische verbindingzones van de Kleine Wielen via de Groote Wielen naar de Bouwepet (zie figuur 12). Voor vissen maakt dit een vrije doorgang tussen boezem en polders mogelijk.

Deze Kaderrichtlijn Water* (KRW)-maatregelen zijn in 2007 en 2008 besproken in de KRW-gebiedsgroepen en vastgelegd in het Waterbeheerplan 2010-2015.

* Zie begrippenlijst

HET GEWENSTE PEILBEHEER

Het gewenste toekomstige peilbeheer dat nu wordt voorgesteld, is het resultaat van het bestuderen en afwegen van belangen van natuur en landbouw. Bij dit Gewenste Peilbeheer is de ligging van de peilvakken gelijk aan die van het huidige peilbeheer (zie figuur 8). De huidige winterpolders blijven winterpolders; zomerpolders blijven zomerpolders. In vijf peilvakken zijn peilwijzigingen voorgesteld; voor één van deze polders eventueel op een later tijdstip. Voor de meeste polders (in beheer bij It Fryske Gea) wordt een “flexibel peilbeheer” aangehouden. Met flexibel peil wordt een periode van circa een maand bedoeld in het voorjaar om van winter- naar zomerpeil en in het najaar van zomer- naar winterpeil over te schakelen, alsmede een marge in zomerpeil en winterpeil ten opzichte van de waarden genoemd in het peilbesluit, afhankelijk van weers- en terreinomstandigheden.

De peilen en peilvakken die behoren tot het gewenste peilbeheer zijn weergegeven in figuur 10. De zwarte lijnen geven de begrenzing van de peilvakken weer, zie ook de figuren 1 en 8. Peilveranderingen (in rood aangegeven) hebben betrekking op de volgende gebieden:

- Ryptsjerkster winterpolder: wijziging van het zomer- en winterpeil. Hier wordt ook een overgangsperiode voor de peilaanpassing voorgesteld (de maanden april en oktober).
- Ryptsjerkster zomerpolder: flexibele instelling van het zomerpeil met een ruime overgangsperiode voor peilaanpassing van winter- naar zomerpeil en omgekeerd (de maanden april en oktober).
- De Warren: wijziging van het zomerpeil. Hier wordt ook een overgangsperiode voor de peilaanpassing voorgesteld (de maanden april en oktober).
- Binnemiedepolder-zuid en de Weeshûspolder: wijziging van zomer- en winterpeil. Hier wordt ook een overgangsperiode voor de peilaanpassing voorgesteld (de maanden april en oktober).
- Binnemiedepolder-noord: op termijn eventueel wijziging van zomer- en winterpeil (naar resp. -0.95 m à -1.10 m NAP en -0.85 à -0.95 m NAP). Daarbij wordt dan ook een overgangsperiode voor de peilaanpassing voorgesteld (de maanden april en oktober).

Gemaakte afweging

Het behalen van de natuurdoelen wordt voor een belangrijk deel bepaald door het te voeren waterbeheer en natuurgerichte beheermaatregelen. Bij de keuze van het toekomstige peilbeheer is om deze reden sterk gelet op de eisen die de verschillende planten- en diersoorten stellen aan de leefomgeving, waaronder de Porseleinhoen, Grutto, Kemphaan, Rietzanger, Smient, Brandgans, Kolgans en bijzondere plantengemeenschappen (habitats* van relevante natuurdoeltypen). Ook is aandacht besteed aan de leefomgeving van andere diersoorten, zoals de Meervleermuis, Noordse Woelmuis en Bittervoorn.

Voor al deze soorten en natuur(doel)typen geldt dat de eisen aan de leefomgeving betrekking hebben op waterpeilen en de dynamiek daarin, de waterkwaliteit en beheer en inrichting van het gebied, bijvoorbeeld het al of niet maaien en begrazen.

Een ander belangrijk kenmerk voor de gewenste natuur is de aan- of afwezigheid van kwel* en de hoogte van de grondwaterstand op verschillende momenten in het jaar. De kwel kan slechts beperkt beïnvloed worden door bijvoorbeeld het doorvoeren van peilwijziging in één of meer peilvakken. Een andere mogelijkheid is de omvorming van winterpolder naar zomerpolder met regelmatige inundaties*. De uitbreiding van het oppervlak aan zomerpolders, onder meer voor de Binnemiede- en Weeshûspolder, is onderzocht. Een groot nadeel is echter het goeddeels

Figuur 10. Toekomstig gewenst peilbeheer (peilen in m NAP).

Figuur 11. Kemphaan, Kolganzen

Afweging van belangen

Binnen het Natura 2000-gebied ligt een aantal particuliere landbouwpercelen, overigens bestemd als natuur. Deze percelen zijn in gebruik als grasland. De ligging van deze percelen in een natuurgebied is voor de landbouw niet ideaal, de percelen zijn eigenlijk iets te nat. De agrariërs in dit gebied weten en accepteren dit van oudsher.

De nu voorgestelde wijzigingen in het peilbeheer betreffen polders die in beheer zijn bij It Fryske Gea. Voor de Binnemiedepolder-noord wordt een peilwijziging als mogelijkheid voor later open gehouden, mede afhankelijk van de ervaring en resultaten in de Binnemiede-zuid en Weeshûspolder. De peilwijziging kan echter pas plaatsvinden na aankoop van de particuliere percelen in deze gebieden. Tot dat moment geldt het “stand still” principe.

Op de meeste plaatsen komt het voorgestelde peilbeheer zo goed mogelijk tegemoet aan de natuurdoelen, waar nodig rekening houdend met blijvend graslandbeheer. Uitzondering vormen de Binnemiede noord en de Ryptsjerkster zomerpolder, waarbinnen (een peilvak) zowel particuliere landbouwpercelen liggen als terreinen in beheer bij It Fryske Gea. Hier is het peilbeheer afgestemd op landbouwkundig gebruik, waardoor de provinciale natuurdoelen (‘vochtig weidevogelgrasland’) in deze twee gebieden niet optimaal kunnen worden bediend.

MAATREGELLEN

In het Watergebiedsplan Groote Wielen is een evenwichtige samenhang gebracht in een aantal wateraspecten en natuuraspecten. Er is nadrukkelijk rekening gehouden met de beleidsthema's Voldoende Water, Schoon Water en Waterveiligheid (zie hieronder) van het waterschap. De bij deze thema's behorende knelpunten zijn benoemd. Ook zijn knelpunten vanuit het beheer geïnterpreteerd. Om een optimale watersituatie te realiseren zijn maatregelen overwogen en voorgesteld voor alle gesignaleerde knelpunten en opgaven. Het gaat hierbij om de volgende maatregelen:

- Maatregelen t.b.v. Gewenst Peilbeheer (GGOR*).
- Maatregelen om het water- en natuurbeheer te verbeteren.
- Maatregelen om wateroverlast (WB21*) te beperken.
- Maatregelen om de waterkwaliteit (KRW*) te verbeteren.
- Maatregelen om waterveiligheid te realiseren.

Onderstaand zijn de voorgestelde maatregelen in tabelvorm weergegeven. Alle maatregelen zijn slechts een keer opgenomen, hoewel ze soms meerdere 'opgaven' dienen. De tabellen 3 t/m 6 laten voor elke maatregel zien wie de initiatiefnemer is en wanneer de maatregel is gepland. Er is ook een globale schatting gemaakt van de verwachte kosten; deze kosten zijn in de laatste kolom van de tabellen weergegeven. NB: de indicatieve kosten worden te zijner tijd nog verdeeld tussen de betrokken partijen, waarbij gebruik wordt gemaakt van reeds beschikbare budgetten en subsidies.

Voor wat betreft de periode van uitvoering zijn vooral werkzaamheden tot en met 2015 (einde van de 1^e KRW* uitvoeringsperiode) beschouwd, of de eerste periode van het Beheerplan Natura 2000 (planperiode van zes jaar). Enkele opgenomen maatregelen zijn gepland voor de periode na 2015.

Tabel 3. Maatregelen Gewenst Peilbeheer (primair ter ondersteuning van de Natura 2000 instandhoudingsdoelen)

Maatregel		Realisatie	Initiatiefnemer	Indicatieve kosten
1	Binnemiedepolder-zuid / Weeshûspolder: wijziging peilen en aanpassing overgang peilperioden	2010-2015*	Wetterskip Fryslân	Beperkt € 10.000,-
2	Ryptsjerker winterpolder: wijziging zomer- en winterpeil en aanpassing overgang peilperioden	2010-2015*	Wetterskip Fryslân	Beperkt € 10.000,-
3	Ryptsjerker zomerpolder: aanpassing overgang peilperioden	2010-2015*	Wetterskip Fryslân	Beperkt € 10.000,-
4	De Warren: wijziging zomerpeil en aanpassing peilperioden	2010-2015*	Wetterskip Fryslân	Extra stuw nodig € 15.000,-
5	Binnemiede-noord: wijziging peilen en aanpassing peilperioden	Mogelijk na 2015	Wetterskip Fryslân	Beperkt € 10.000,-

*Bijvoorkoor voor 2013 in verband met combinatie Natura 2000

De nummering sluit aan bij de maatregelen in het Beheerplan Natura 2000 van de provincie. De voorgestelde peilen zijn weergegeven in figuur 10. De maatregelen 7, 8, 12 en 13 zijn globaal weergegeven in figuur 12.

* Zie begrippenlijst

Tabel 4. Beheer- en inrichtingsmaatregelen

Maatregel		Realisatie	Initiatiefnemer	Indicatieve kosten
6	Sloten herprofileren, detailwaterhuishouding optimaliseren in Binnemiedepolder-zuid/ Weeshûspolder (zie 1 en later 5)	2010-2015*	Terreinbeherende instantie It Fryske Gea	Grondwerk circa € 5/m ³ excl. transport en afvoer kosten totaal ca. € 10.000,-
13	Uitbreiden boezem door graven petgaten in de Regente Petten en twee slenken in Koekoekspetten waardoor tevens wordt bijgedragen aan habitat Porseleinhoen	2010-2015*	Terreinbeherende instantie It Fryske Gea (in samenwerking met Wetterskip Fryslân)	Grondwerk circa € 5/m ³ excl. transport en afvoerkosten € 50.000,-
14	Bestaande sloten verruimen in De Warren, zodat 'eilandjes' ontstaan	2010-2015*	terreinbeherende instantie It Fryske Gea (in samenwerking met provincie)	Kosten zijn afhankelijk van totaal oppervlak eilandjes en omvang grondwerk € 100.000,-

*Bijvoorbeeld voor 2013 in verband met combinatie Natura 2000

Tabel 5. Maatregelen WB21 (extreem natte situaties)

	Maatregel	Realisatie	Initiatiefnemer	Indicatieve kosten
19	Realisatie retentie- polders/uitbreiding waterberging in deelsystemen; optioneel voor de toekomst: Polder Wielzicht en Binnemiede- en Weeshûspolder)	Mogelijk na 2015	Wetterskip Fryslân	€ 25.000,- exclusief eventuele verwervingskosten

Tabel 6. Maatregelen KRW (waterkwaliteit)

	Maatregel	Realisatie	Initiatiefnemer	Indicatieve kosten
7	Aanbrengen ecologische verbindingzone met vispassagevoorziening richting Bouwepet (vispassage KRW maatregel)	2010-2015*	Provincie (in samenwerking met gemeente, It Fryske Gea, en Wetterskip Fryslân)	Alleen vispassage: € 50.000,- EVZ: € 380.000,-
8	Aanbrengen ecologische verbindingzone met vispassagevoorziening richting Kleine Wielen (vispassage KRW* maatregel)	2016-2027**	Provincie (in samenwerking met gemeente, It Fryske Gea, en Wetterskip Fryslân)	Alleen vispassage: € 150.000,- EVZ: € 2.330.000,-
12	Aanleg natuurvriendelijke oevers Fase 1 aanleg 5 km Fase 2 aanleg 6 km	Fase 1: 2010-2015*	Fase 1: Gemeenten (i.s.m.)	Fase 1: Realisatie in combinatie met baggeren van de Ryd (werk met werk).

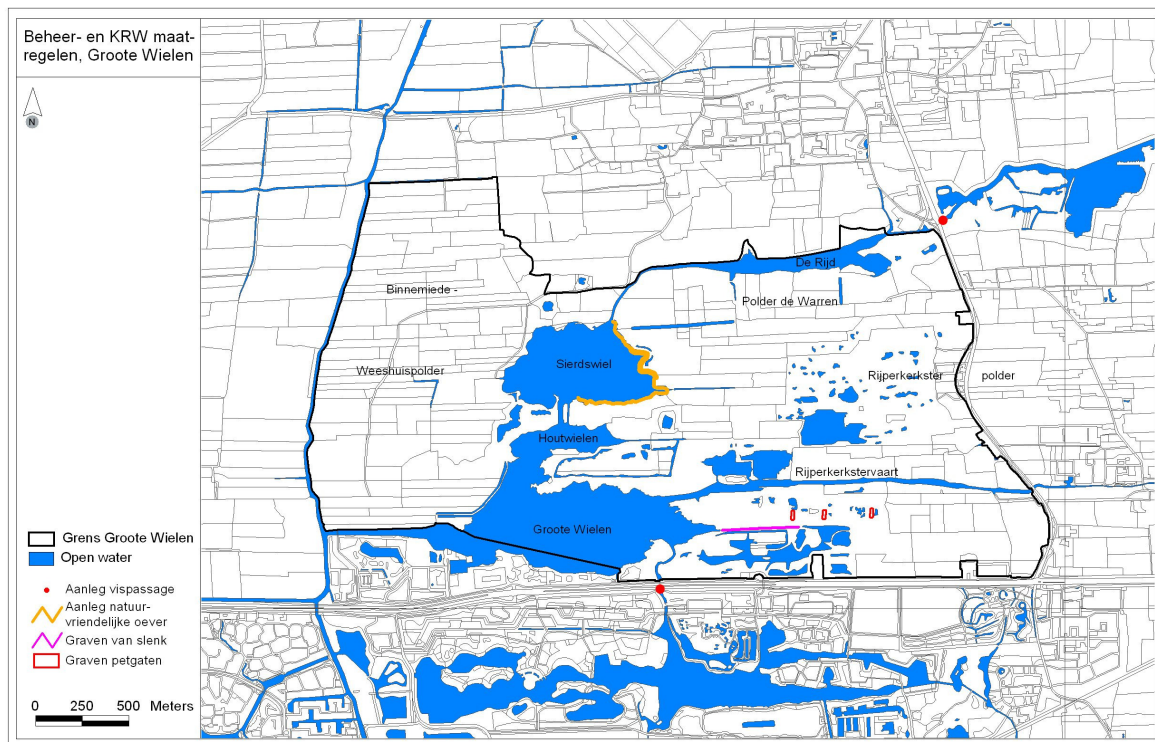
		Fase 2: 2016- 2027	Wetterskip Fryslân) Fase 2: Wetterskip Fryslân	Bijkomende kosten voor Wetterskip Fryslân € 300.000,- Fase 2: 6 km/ 3 ha € 1.200.000,-.
--	--	--------------------------	--	---

***Bijvoorkeur voor 2013 in verband met combinatie Natura 2000**

****Mogelijk kan worden meegelift met Natura 2000 waarbij wordt gestreefd naar uitvoering in 2014/2015**

- 7 Voor de ecologische verbingszone annex vispassage is voor de periode tot 2015 gekozen voor de verbinding van de Ryd met de Bouwepet. De overgang Kleine Wielen naar Groote Wielen (maatregel 8) is gepland voor de periode 2016-2027.
- 12 Tot 2015 worden er natuurvriendelijke oevers aangelegd (met bagger uit de Ryd) langs de oostoever van de Sierdswiel en langs de nieuwe slenken in de Koekoekspetten (maatregel 13). Waar mogelijk en waar nodig worden natte ecologische verbingszones gerealiseerd. Momenteel wordt er een baggerplan opgesteld, waarbij via werk met werk een natuurvriendelijke oever langs de Sierdswiel kan worden gerealiseerd. Baggeren is vooral van belang voor het recreatief medegebruik van het gebied. Het is niet nodig voor het water(kwaliteits)beheer en het natuurbelang (Natura 2000 doelen).

Figuur 12. Beheer- en KRW-maatregelen

Maatregelen Veiligheid

Het gebied ten westen van de Groote Wielen is begrensd door de kade langs het Alddiel/Moark, ten zuiden en oosten door de provinciale wegen (te beschouwen als kadetraject) en ten noorden door de kaden langs de Koaiboutfeart/de Ryd en een kade van een opvaart tegenover het Miedumerdijp. Rest dan nog een tussenliggend traject aan de noordwest kant om de kade rondom het gebied voldoende veilig en sluitend te maken.

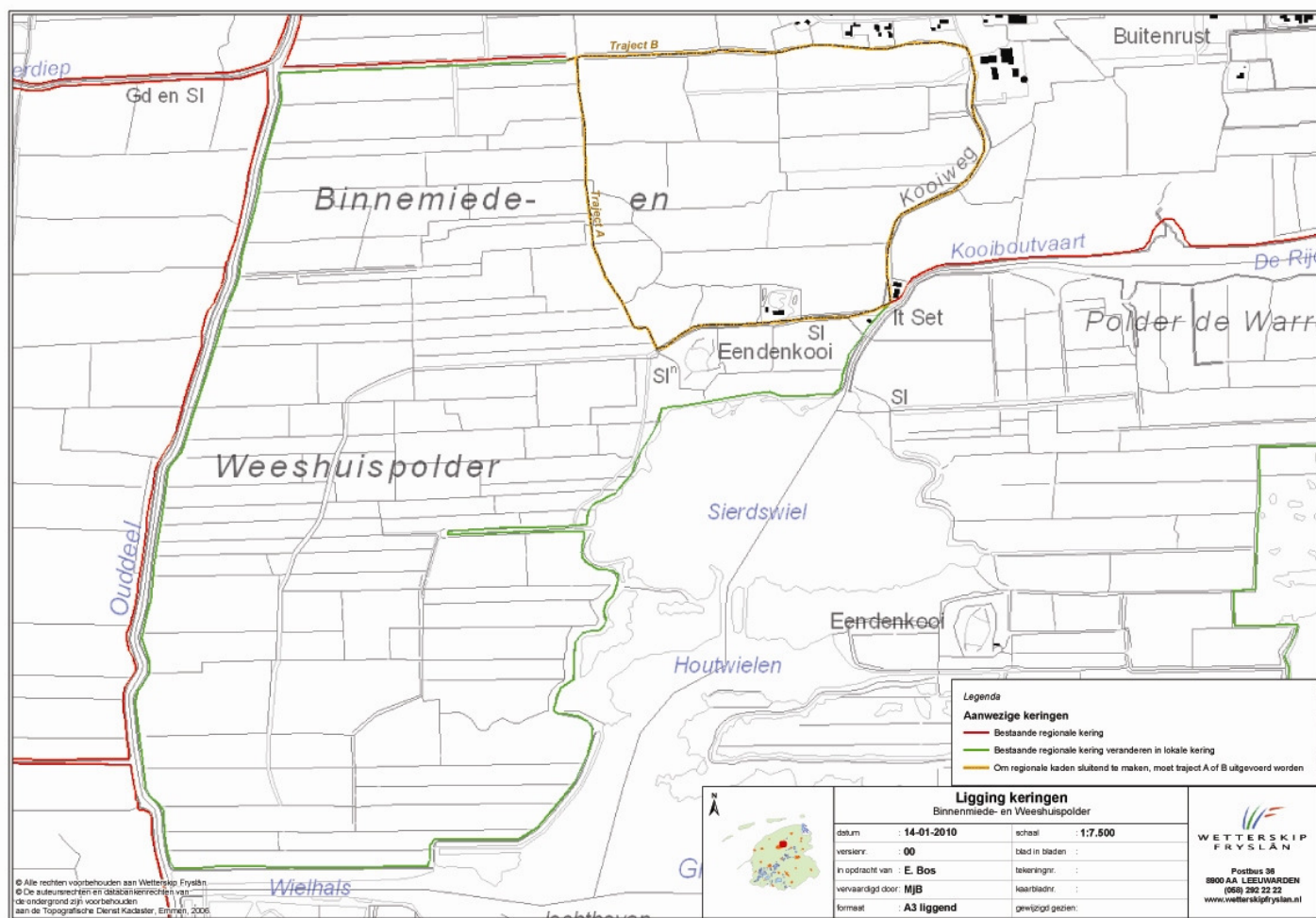
Er zijn twee opties om de kadering rondom het gebied Groote Wielen sluitend te maken (zie figuur 13):

- Traject A: zuidwestelijke route langs Buismans eendenkooi, via het terrein van It Fryske Gea door een laag gelegen gebied naar It Set (ca. 1,3 km).
- Traject B: noordoostelijke route door aansluiting te zoeken bij hoger gelegen gronden en wegtracé Kooiweg naar It Set (ca. 1,6 km).

Door voor één van deze trajecten te kiezen kan de kade rondom de Binnemiede- en de Weeshûspolder (ca. 6 km) worden veranderd van regionale kering in een lokale kering. Dit vraagt om een nadere verkenning, een formele procedure en het betekent een kleine wijziging van het vastgelegde tracé in het Waterhuishoudingsplan. Voor een lokale kering gelden andere normen dan voor een regionale kering; het veiligheidsniveau is hier wat lager.

Vanuit het natuurbelang en landschappelijk gezien heeft traject A of B de voorkeur boven het als regionale kade handhaven van het tracé (groene lijn in figuur 13) rondom Binnemiede-Weeshûspolder. Dit betekent minder ingrijpen in de huidige situatie: de huidige regionale kade rondom de binnenzijde van Binnemiede- en Weeshûspolder blijft naar verwachting ongeveer zo hoog zoals deze nu is en wordt dan bestempeld als lokale kade. Besluitvorming hierover vindt elders en later plaats.

Figuur 13. Huidige kadetrajecten (groen) en twee alternatieve opties A en B (bruin) voor latere afweging

Nauwkeurigheid voorgestelde maatregelen

Bij de voorgestelde maatregelen horen de volgende kanttekeningen voor wat betreft de nauwkeurigheid ervan.

- Maatregelen Gewenst Peilbeheer (GGOR*): een aantal maatregelen is met een model nauwkeurig doorgerekend. Voor andere maatregelen was dat niet mogelijk of niet nodig. Daaruit is een voorkeursvariant gekomen. Dat resulteerde vervolgens in het maatregelenpakket (tabellen 3 t/m 6), aangevuld met enkele overige maatregelen in het Beheersplan Natura 2000. Voor de gebieden met peilwijzigingen (maatregelen 1 t/m 5 in tabel 3) wordt voorgesteld om flexibel met de peilperioden om te gaan en rekening te houden met de hydrologische situatie (het weer) van het betreffende seizoen en maand.
- Inrichtingsmaatregelen (tabel 4): worden ingezet daar waar het meest relevant.
- Maatregelen wateroverlast (WB21*, tabel 5): vooralsnog lijkt het niet nodig hier bergingspolders in te richten.
- Maatregelen waterkwaliteit (KRW*, tabel 6): de locatie van de voorgestelde vistrappen liggen, in samenhang met de ecologische verbindingszone vast. Bij de aan te leggen natuurvriendelijke oevers is speelruimte aanwezig. Met bagger van de Ryd kunnen voldoende natuurvriendelijke oevers worden gerealiseerd.
- Maatregelen waterveiligheid (figuur 13): besluitvorming over kadetracé en te sluiten kadering volgt later.

* Zie begrippenlijst

Begrippen en afkortingen

Boezempeil:	Het waterpeil dat wordt gehanteerd voor het Friese boezemwater (de meeste kanalen, veel meren en een deel van de vaarten in Friesland). Wetterskip Fryslân hanteert een streefpeil voor de boezem van -0,52 m NAP.
EVZ:	Ecologische VerbindingsZone: natuurvriendelijk ingerichte zones geschikt voor bepaalde dier- en plantensoorten om zich met zo min mogelijk obstakels van het ene naar het andere leef(natuur)gebied te verplaatsen (zie ook RNA).
Gebiedsnorm:	Een gebiedsnorm is een norm in het kader van de NRW waaraan de afvoer-capaciteit van het watergangenstelsel in een bepaald gebied moet voldoen.
Gewenst Peilbeheer	De Friese aanduiding en aanpak van het realiseren GGOR.
GGOR:	Gewenst Grond- en Oppervlaktewater Regime: het gewenste waterpeil en de gewenste grondwaterstanden in een bepaald gebied na afweging voor de daarbinnen en daaromheen gewenste vormen van gebruik inclusief wonen, landbouw en natuur. Wetterskip Fryslân hanteert de term Gewenst Peilbeheer in plaats van GGOR.
Habitat:	De omgeving waarin bepaalde dier- en/of plantensoorten kunnen leven. Er wordt onderscheid gemaakt in verschillende habitattypen, waaraan bepaalde (groepen) soorten gekoppeld zijn.
Habitatsoorten:	De soorten die karakteristiek zijn voor bepaalde habitattypen en al zodanig beleidsmatig zijn benoemd.
Inundatie:	Het langer (actief, gecontroleerd) onderlopen van land doordat het peil van het daarlangs of daaromheen gelegen water hoog stijgt en niet snel genoeg afgevoerd kan worden, bijvoorbeeld door veel regenval.
KRW:	Kaderrichtlijn Water: Europese regelgeving, verankerd in Nederlandse wetgeving, die erop gericht is om de waterkwaliteit te verbeteren.
Kwel:	Een opwaartse grondwaterstroming, die merkbaar is in het maaiveld of in sloten.
NAP:	Normaal Amsterdams Peil, maatstaf voor de hoogte van waterstanden en het land.

Natura 2000-gebied:	Een door het Rijk aangewezen gebied dat bij de Europese Unie is aangemeld als belangrijk natuurgebied omdat het leef- of rustgebied (vogels) is voor waardevolle en/of zeldzame dier- en plantensoorten (habitatsoorten) of –groepen (habitattypen). Nederland heeft 162 en Fryslân 20 Natura 2000 gebieden.
NRW:	Normering Regionale Wateroverlast; afspraken met het Rijk om de watersystemen op orde te krijgen waardoor functiegerelateerde wateroverlast zo veel mogelijk wordt voorkomen.
RNA:	Robuuste Natte As: robuuste, brede, natuurvriendelijk ingerichte zones (stroken grond of “stapstenen”) die geschikt zijn voor planten en dieren om zich met zo min mogelijk obstakels van het ene naar het andere leef(natuur)gebied te verspreiden en verplaatsen.
Veenoxidatie:	Vertering (afbraak) van het veen onder invloed van zuurstof (lucht) en versterkt door ontwatering.
Watersysteem:	Het watersysteem bestaat uit het oppervlaktewater (sloten, kanalen, vaarten, plassen, meren etc.), het grondwater en de daarmee samenhangende waterbodems, oevers en kunstwerken, alsmede de daarin levende organismen.
WB 21	Waterbeleid 21 ^e eeuw (Rijksnota): beleid voor de wijze waarop de overheden in Nederland met elkaar hebben afgesproken om voldoende ruimte voor water te creëren om wateroverlast te voorkomen en in te kunnen spelen op het veranderende klimaat.

Colofon

Dit is een uitgave van

Wetterskip Fryslân
Posbus 36
8900 AA Leeuwarden
Telefoon (058) 292 2222

Bezoekadres:
Harlingerstraatweg 113
8914 AZ Leeuwarden
www.wetterskipfryslan.nl

Opgesteld i.s.m.

Royal Haskoning

Project	Watergebiedsplan-projecten (P.8113902)
Gebied	Groote Wielen
Status	Ontwerp
Contactpersoon	Wetterskip Fryslân Theo Claassen (projectleider) Postbus 36 8900 AA Leeuwarden (058) 292 2222 t.claassen@wetterskipfryslan.nl
Fotografie	Theo Claassen, Cor de Graaf, Johan Grijpstra, E. Schoppers
Regie/redactie	Wetterskip Fryslân Cluster Plannen Cluster Communicatie
Uitgave	11 januari 2011